

CRNOGORSKA ISELJENIČKA ŠTAMPA U SAD U IZVJEŠTAJIMA JUGOSLOVENSKIH DIPLOMATA

Diplomatic and consular representations of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the Kingdom of Yugoslavia were sending reports on the emigration press. The reports on the Montenegrin emigration press are rare, but quite illustrative. We are presenting several of those reports from the Yugoslavian Archive in Belgrade found by Slobodan B. Medojević.

„Jugoslovenski listovi nastaju istom brzinom kojom i nestaju“ obavijestio je generalni konzul Kraljevine Jugoslavije u Njujorku, Pavle Karović, svoju centralu, u nekom svom izvještaju, u godinama prije Drugog svjetskog rata. Južnoslovensku zajednicu su činili uglavnom neobrazovani i poluobrazovani težaci, mučenici natjerani sa ovih posnih prostora siromaštvom. Počeli su da izdaju dnevne, trodnevne i nedeljne novine, časopise i kalendare, razvijali su ozbiljno izdavaštvo, iza koga su ostali dragocjeni tragovi. Štampa svekolikog južnoslovenskog iseljništva, pa samim tim i crnogorskog, na američkom kontinentu je svojevrsno ogledalo istorijskih procesa koji su trajali u napuštenim otadžbinama. Zato ona govori o energijama koje su bile za i protiv južnoslovenskog ujedinjenja; o podršci i osporavanju legitimiteta zajedničkoj državi stvorenoj 1918.

godine i o etničko-vjerskim i drugim „raskolima“ koji su uspostavljanje Kraljevine SHS vjerno pratili. Gotovo sve iseljeničke novine svjedoče i o suprotstavljanjima Jugoslaviji, zažarenim nacionalnim i vjerskim trvenjima u iseljeničkoj zajednici (srpsko-hrvatskim prvenstveno, ali i crnogorsko-srpskim). Ona su dobila i neku vrstu konkurencije kada su se u priču o Jugoslaviji i njenoj sudbini uključili preko svojih glasila komunisti. Zbivanja u Crnoj Gori su imala veliki uticaj na iseljeničku zajednicu, pospješivala su raskole u njoj, doprinoseći stvaranju jednog osobenog istorijata, ne samo političkog, nego i izdavačkog. U tome, kao neka vrsta spomenika, stoje: *Crnogorski glasnik*, *Montenegro* i *Crnogorsko ogledalo*. Koliko je štampa bila moćno sredstvo za političku propagandu i informisanje sunarodnika svjedoči podatak da je 1935. godine u SAD izlazilo devet južnoslovenskih dnevnih novina sa oko 61.000 pretplatnika, a da je 17 nedjeljnika imalo 128.000, a devet mjesečnika oko 30.000 pretplatnika!

Diplomatsko-konzularna predstavništva Kraljevine SHS / Kraljevine Jugoslavije, o iseljeničkoj štampi slala su izvještaje do kojih smo došli istraživanjem u Arhivu Jugoslavije u Beogradu. Izvještaji o crnogorskoj nacionalnoj emigrantskoj štampi u Americi u odnosu na ostale emigranske štampe su znatno rjeđi ali ipak postoje i vrlo su ilustrativni. Iz fondova Arhiva Jugoslavije prezentiramo nekoliko izvještaja u integralnoj verziji.

Sa posebnim interesovanjem praćena je djelatnost Nikole Petanovića.

Nikola Petanović rođen je u Crmnici, Knjaževina Crna Gora, 1892. Petanović je bio crnogorski publicista, političar, borac za pravo, čast i slobodu Crne Gore. Kao vrlo mlad, na poziv starijeg brata, 1912. emigrirao je u SAD, đe se bavio aktivnim političkim, publicističkim i književnim radom. Objavio je 1923. „Ponos života“, svoje prvo djelo na crnogorskom jeziku. Pjesnički mu je pseudonim bio Naiad. Godine 1924. započinje djelovanje među intelektualnim krugovima i crnogorskim iseljenicima, štampanjem

brošura i kroz predavanja o Crnoj Gori. Godine 1927. pokreće časopis *Montenegrin Mirror* (Crnogorsko ogledalo) i utemeljuje Odbor za suverenu i samostalnu Crnu Goru u San Francisku. Oko sebe u SAD-u stvara krug uticajnih ljudi uz čiju potporu nastavlja pritisak na američku javnost u vezi „crnogorskog pitanja“, sve do kraja 1931. godine. Borbu za obnavljanje crnogorske države je smatrao, pišu njegovi biografi, „važnijom od svog privatnog života i nije ostavio potomstva“. Preminuo je u San Francisku 1932 godine.

Nikola Petanović zalagao se za stvaranje uslova za održavanje referenduma na kojem bi se Crnogorci slobodno izjasnili u kakvoj državi žele živjeti. Crnu Goru je vidio kao modernu, samostalnu, razvijenu, zemlju, čak „lidera zemalja na Balkanu, okrenutu ne prema evropskim silama, već prema SAD kao budućoj svjetskoj velesili“. „Crnogorsku samostalnost je smatrao milenijumskom tekovinom u kontinuitetu od Duklje - Zete do Crne Gore i imao je sasvim jasne predstave o Crnogorcima kao naciji. Na SAD je gledao kao na budućeg zaštitnika crnogorskih interesa; vjerovao da će postati najveća vojna i privredna sila na globalnom nivou“, zapisao je Gordan Stojović.

Petanović je bio jedan od izdavača crnogorske štampe u SAD. Njegov list *Montenegrin Mirror* (Crnogorsko ogledalo) imalo je prilično veliki odjek u američkoj javnosti. Prateći Petanovićevo djelovanje kroz štampu, zvanično diplomatsko-konzularno predstavništvo Kraljevine SHS/Jugoslavije slalo je u Ministarstvo spoljnih poslova u nekoliko navrata tendenciozne izvještaje o njegovom djelovanju, pokušavajući njima da minimizira stvarni uspjeh Petanovićeve „propagande“.

Ovi izvještaju neprijeporno svjedoče o gledanju zvanične Kraljevine Jugoslavije na Petanovića, kao na ozbiljnog i opasnog neprijatelja.

Ovdje ih donosimo u integralnoj verziji:

Slobodan B. Medojević

54-79-798

CONSULATE GENERAL
OF THE KINGDOM OF THE SERBS, CROATS AND SLOVENES
443 WEST 22ND STREET
NEW YORK CITY

Pov. # 34

8. februara 1933.

Poslanstvo Kraljevine
Srba, Hrvata i Slovenaca
1330 Sixteenth Street
Washington, D.C.

Generalni Konsulat je izvešten sa privatne strane da će uskoro pokrenuti jedan crnogorski list, verovatno onaj list koji je dosada izlazio u Detroitu pod imenom Crnogorskoj Glasnik. Kapetan Radovan, koji je u direktnoj vezi sa Vladimirom Petrovićem otišao je ovdašnja štamparije i tražio radnike koji će mu slagati list cirilicom. Isto Vladimir Petrović raspolaže sa dovoljno novaca, verovatno je da će taj list moći mnogo duže da izlazi no što je Crnogorski Glasnik u Detroitu.

Ovaj će list biti mnogo opasniji, jer će se iz njega vaditi i prevoditi sve najgore stvari u pogledu naše države i stoga bi bilo potrebno što pre omogućiti da se u New Yorku stvori jedan list koji će uradivati ovdašnji Crnogorci i voditi borbu sa Radovanom.

Generalni Konsul,

Kopije poslate Konsulatima u
Chicago i San Francisco

CONSULATE GENERAL
OF THE KINGDOM OF THE SERBS, CROATS AND SLOVENES
443 WEST 22 ND STREET
NEW YORK CITY

Pov. 34

8. februara 1923. god.

Poslanstvo Kraljevine
Srba, Hrvata i Slovenaca
1520 Sixteenth Street
Washington, D.C.

Generalni Konzulat je izvešten sa privatne strane da će uskoro pokrenuti jedan crnogorski list, verovatno onaj list koji je dosada izlazio u Detroitu pod imenom Crnogorskog Glasnika. Kapetan Radovan, koji je u direktnoj vezi sa Vladimirom Petrovićem obilazio je ovdašnje štamparije i tražio radnike koji će mu slagati list ćirilicom. Pošto Vladimir Petrović raspolaže sa dovoljno novaca, verovatno je da će taj list moći mnogo duže da izdrži no što je Crnogorski Glasnik u Detroitu.

Ovaj će list biti mnogo opasniji, jer će se iz njega vaditi i prevoditi na engleski sve najgore stvari u pogledu naše države i stoga bi bilo potrebno što pre omogućiti da se u New Yorku stvori jedan list koji će uređivati ovdašnji Crnogorci i voditi borbu sa Radovanom.

Generalni Konsul,
Potpis: Pavle Karović

Kopije poslate Konsulatima u
Chicagu I San Franciscu¹

---

¹ AJ 371-79-798

CONSULATE GENERAL
OF THE KINGDOM OF THE SERBS, CROATS AND SLOVENES
936 NORTH MICHIGAN AVENUS
CHICAGO, ILL

Please refer to
NO. Pov. 233

27. septembra 1923. god.

Gospodine Poslaniče,

U odgovoru na Vaš akt Pov. Br. 367 od 20. Septembra ove godine, čast mi je uputiti Vam u prilogu /1 Br. 42 i 43 Crnogorskog Glasnika od 1. i 15. Septembra ove godine, u kojima se nalazi dovoljno materijala protiv Jovana Plamenca, samozvanog Dr. Vladimira Petrovića-jevrejina Saksa i Arhimandrita Janjuševića.

Slobodan sam skrenuti Vam pažnju na članke: „Ko i kakav je Arhimandrit Janjušević“ ; „Čudo, pa i nije“ („Prilozi se kupe bez kontrole“); „Ko je Saks?“ ; „Otvoreno pismo K. V. Martinca, J. S. Plamencu“ i „Sramna trgovina – falsifikovanje lažnih diploma“, nadajući se da će taj materijal moći korisno poslužiti.

Molimo Vas, Gospodine Poslaniče da primate uverenje moga odličnog poštovanja,

Konsul,
Potpis: nečitak

Gospodinu Anti Trešić- Pavičiću
Poslaniku Kraljevine S. H. S
Washington, D. C.²

---

² AJ 371-79-799

CONSULATE GENERAL OF THE KINGDOM OF THE SERBS,
CROATS AND SLOVENES
443 WEST 22 ND STREET
NEW YORK CITY

P. Br. 74

6. avgusta 1924. god.

Predmet: Crnog. Propaganda u SAD
List „Montenegro“

Ministarstvu Spoljnih Poslova
Političkom Odeljenju
Beograd

Gen. Konsulatu u Njujorku čast je izvestiti Ministarstvo da je u Njujorku osnovan list Montenegro kao „zvanični organ komiteta za Crnogorsku Nezavisnost“. Urednik i izdavalac lista je g. Luigi Criscuolo, Talijan po narodnosti, ali amerikanski građanin. G. Criscuolo bio je za vreme rata agent talijanske vlade za organizaciju prodaje talijanskih ratnih bonova. Na čelu lista naznačen je cilj lista, a to je: da se pomogne crnogorskom narodu da dobije pravo samoopredeljenja. List je pun napada na našu zemlju. Iznosi lažna tvrđenja o počinjenim zverstvima u Crnoj Gori od strane naših vlasti i tvrdi da je Crveni Krst u Ženevi protestovao protiv toga.

U prilogu šaljem listu članova Komiteta za Crnogorsku Nezavisnost. To su većinom lica koja su odlikovana od pok. Kralja Nikole ili lica u vezi ili obavezi prema Talijanima.

Generalni Konsul

Potpis: Pavle Karović

Pov. Br. 48

10. avgusta 1924. god³

---

³ AJ 371-79-482

MINISTARSTVO SPOLJNIH POSLOVA
KRALJEVINA SRBA, HRVATA I SLOVENACA

ODELJENJE ZA ŠTAMPU

O.Š. Br. 1752

Beograd, 18. 8. 1927. g.

KRALJEVSKOM POSLANSTVU

V A Š I N G T O N

Ministarstvo Inostranih Dela / Odeljenje za Štampu / ima čast izvestiti Kralj. Poslanstvo, da je rešenjem Ministarstva Unutrašnjih Dela D.Z.Br. 6684 od 8. Avgusta 1927. God. zabranjen ulaz i rasturanje u našoj državi crnogorskom separatističkom listu „Montenegrin Miror“, koji izlazi u San Francisku, na engleskom jeziku.

Moli se Kralj. Poslanstvo, da prednje izvoli hitno saopštiti svim područnim konsulatima u Sjedinjenim Državama Američkim, kao i Kralj. Konsulatu u Montrealu / Kanada/.

Po naredbi
MINISTRA INOSTRANIH DELA
Direktor
Odeljenje za Štampu⁴
Potpis: nečitak

---

⁴ AJ 371-79-478

CONSULATE OF THE KINGDOM
OF THE
SERBS, CROATS AND SLOVENES
2412 RUSS BUILDING
SAN FRANCISCO,CAL.

Please refer to

Pov. No 40

13. septembar 1928. god

Kraljevskom Poslanstvu
Vašington

U vezi akta Kraljevskog Poslanstva Pov. No. 240 od 30. avgusta o. g. Kraljevskom Konsulatu čast je izvestiti ga da je Ogledalo izdavao neki Petanović- Najad, jedan jadan čovek koji se obraćao potpisatom da mu izradi mesečnu pomoć radi usavršavanja u pesničkoj veštini, pa kad je odbijen pokrenuo list za samostalnost Crne Gore. Izašla su svega tri broja u maju i junu prošle godine. Ono malo novca što je trebalo dobio od nekoliko Crnogoraca ovde, koji inače nisu ni za samostalnost ni za nesamostalnost. I izdavač i njegov list i ti ljudi bez ikakvog interesa.

Kraljevski Konsulat žali što ne može poslati ni jedan broj na ugled jer nije bilo moguće naći.

Konsul⁵

Potpis: Jovanović

---

⁵ AJ 371-79-480

34-79-101

ROYAL YUGOSLAV CONSULATE
1810 RUSSELL BUILDING
SAN FRANCISCO, CALIF.
KLEIN ANKER 10

Povbr. 1a3-31.

5 februara 1932

"Crnogorsko ogledalo"
list za nezavisnu Crnu Goru.

Veza tam. Povbr.691
od 18.12.31.

KRALJEVSKOM POSLANSTVU u WAŠINGTONU

Čast mi je izjaviti Kr. Poslanstvu da nisam mogao saznati rodna mesta Nikole Vujanovića, Milana Miškovića, Jovana S. Vujovića, Todoru Jovanovića, Ilije Zontića, Seve Martinovića i Seve Pejanovića, koji su potpisali izjavu separatističkog sadržaja u "Crnogorskom Ogledalu". Po saznahu pomenuta lica ne uživaju nikakav ugled niti su im ljudi na njima, a ni u poslovnim pogledu nisu uspesni, i često menjaju svoja mesta stanovanja.

Tim povodom želim da izjavim da je 26. januara ove godine umro u bolnici u San Francisco Nikola Petanović -Netad, urednik i izdavač časopisa "Crnogorsko Ogledalo". Pet dana ostao je nesahranjen, sve do dolaska telegrafске uputnice od \$ 200.- od kneza Mila Petrovića -Njegosa iz Londona. Onog je lavrsio ruski sveštenik, jer su oba ovdasnja srpska sveštenika bili "zauzeti". Petanović nije imao nikakvu grupu ljudi oko sebe, koja bi imala neki značaj ili moć. Može se sa pouzdanosću računati da je sa Petanovićem sahranjeno u "Crnogorsko Ogledalo".

Konsul

ROYAL YUGOSLAV LEGATION
WASHINGTON

M. M. ...

13-11-32

8-7

troub. 91 ✓

13/2 32

P

MEM-IT

ROYAL YUGOSLAV CONSULATE
1539 RUSS BUILDING
SAN FRANCISCO, CAL.

Please refer to

Pov. Br. 103-31

5. februar 1932. god.

„Crnogorsko ogledalo“
List za nezavisnu Crnu Goru

Veza tam. Pov. Br. 691
Od 18.12.31.

KRALJEVSKOM POSLANSTVU U VAŠINGTONU

Čast mi je izjaviti Kr. Poslanstvu da nisam mogao saznati rodna mesta Nikole Vujanovića, Milana Mijakovića, Jovana S. Vujovića, Todora Jovanovića, Ilije Kontića, Save Martinovića i Save Pejanovića, koji su potpisali izjavu separatističkog sadržaja u „Crnogorskom Ogledalu“. Po saznanju pomenuta lica ne uživaju nikakav ugled među našim ljudima ovde, a ni u poslovnom pogledu nisu uspešni, i često menjaju svoja mesta stanovanja.

Tim povodom želim da izjavim da je 25. januara ove godine umro u bolnici u San Francisku Nikola Petanović – Najad, urednik i izdavalac časopisa „Crnogorsko Ogledalo“. Pet dana ostao je nesahranjen, sve do dolaska telegrafske uputnice od \$ 200. Od kneza Mila Petrovića – Njegoša iz Londona. Opelo je izvršio ruski sveštenik, jer su oba ovdašnja srpska sveštenika bili „zauzeti“. Petanović nije imao nikakvu grupu ljudi oko sebe koja bi imala neki značaj ili moć. Može se sa pouzdanošću računati da je sa Petanovićem sahranjeno i „Crnogorsko Ogledalo“

Konsul⁶
Potpis: M. M. ?.....vić

---

⁶ AJ 371-79-481